

Ank Hendricks, Wam de Moor

Geslaagde workshops op eerste stichtingsdag

'Ik kom op het Amstelstation de roltrap af en kijk met glazige ogen naar de aanduiding "Heerlen". Verwarring. Daar moet ik toch niet zijn? Ik zou toch naar Nijmegen om er een workshop te leiden over creative writing?' (Frédérice van Faassen). Of: 'Ik rij onderweg hier naartoe door het landschap, de slaap nog in de ogen, en daar opeens zie ik daar die boerderij met een scheve antenne op het dak. Daar wonen mensen, realiseer ik mij, wie zijn ze, wat doen ze?' (Camiel van Woerkum). Of: 'Ik zit in de trein hiernaartoe de krant te lezen. Tegenover mij een jongen die blijkbaar dolgraag een stukje van die krant zou willen hebben, maar ik heb hem nog niet uit. Die spanning voel ik nog' (Arie van den Akker). Drie beginnetjes in de workshop, met vaste hand geleid door Frédérice van Faassen, medewerker van de Stichting Kunstzinnige Vorming Amsterdam, in lokaal 6.01 van het Nijmeegse Erasmusgebouw.

Het is vrijdag 22 september 1991 en ongeveer een kwart van onze donateurs -we zeggen toch gemakkelijker: leden!- is naar Nijmegen gekomen om de eerste echte stichtingsdag mee te maken, sinds voorzitter Koos Hawinkels bij de notaris in Hilversum op 21 december 1990 zijn handtekening is gaan zetten.

Dat het een goed idee is geweest de werkzaamheden voor de werkgroepen te combineren met de workshops blijkt uit de zeer positieve reacties die Frédérice van Faassen en drama-docent Jacques de Vroomen op hun heldere procedures kregen. Aan De Vroomens workshop 'creatief vertellen' doen vijftien leden mee, creative writing trekt tien enthousiastelingen. Over de werkgroepen leest u elders in dit nummer.

Workshop 1: Creatief vertellen

Er was eens . . . een stuk hout.

Als kind zat ik nooit bij opa op schoot om ademloos naar zijn verhalen te luisteren. Misschien is dat de reden van mijn angst om in de klas te vertellen. Mijn verwachtingen voor de workshop Vertellen waren hoog gespannen die vrijdag. Zou het toch nog te leren zijn...?

Jacques de Vroomen geeft een korte inleiding over wat ons in anderhalf uur te wachten staat: veel oefenen met kleine stukjes van de techniek; hijzelf zal tussendoor en na afloop tips geven. We werken aan de hand van 'Orpheus en Eurydice'. Jacques heeft het verhaal voor het gemak samengevat in 14 zakelijke zinnen.

Een schriftelijk verslag doet geen recht aan het karakter van de bijeenkomst. Toch denk ik dat een lezer met de tips en suggesties ook zelf kan oefenen. Je merkt vanzelf aan de reactie van je publiek of je aangenaam kunt vertellen.

Eerst een paar kanttekeningen bij de voorbereiding:

- Vertel alleen maar verhalen waar je zelf dol op bent. Anders wordt het heel moeilijk om een verhaal echt mooi te vertellen.
- Het is absoluut verkeerd om je verhaal eerst op te schrijven en dan van buiten te leren. Spreektaal is iets heel anders dan schrijftaal.
- Geef een verhaal kleur. Als eerste oefening verdeelden we het verhaal in segmenten die we een kleur moesten geven. Zo werd de zin 'Eurydice sterft op de huwelijksdag door een beet van een giftige slang' zwart, en de zin 'Orpheus krijgt toestemming om haar mee te nemen' geel. Zwart staat voor droefenis en ellende, geel voor blijdschap. Op die manier kun je het hele verhaal inkleuren. Waar de kleur verandert, probeer je bij het vertellen de toon of de sfeer te laten veranderen.
- Door van tevoren een biografie van de hoofdpersonen te maken gaan ze veel meer leven. 'Hoe oud is Eurydice? Hoe ziet ze eruit? Hoeveel broers of zusjes heeft ze? Wat doet ze de hele dag?'

Tijdens het vertellen kun je op heel veel dingen letten. Het is niet goed om alles in één keer te willen veranderen. Je kunt je het beste per verhaal op één punt concentreren. Een opsomming in willekeurige volgorde:

- Begin nooit zomaar te vertellen. Zorg ervoor dat je de aandacht van je leerlingen krijgt. Een deelnemer aan de workshop begon Orpheus en Eurydice met een verhaal over hoe mooi muziek kan zijn, hoe iemand door het luisteren naar muziek alles kan vergeten en er door betoverd wordt. Als je dan als voorbeeld de actuele nr.1 uit de top 40 neemt, ben je verzekerd van aandacht.
- Gebaren zijn heel belangrijk om je verhaal te ondersteunen, maar bewust gebruik is in dit geval altijd verkeerd. Over gebaren mag je niet nadenken.
- Perspectiefwisseling kan heel verrassend werken. Probeer maar eens in de ik-persoon te vertellen. Een 'ik' als Orpheus levert een heel ander verhaal op dan een 'ik' als Eurydice of Hades.
- Het is voor leerlingen heel belangrijk dat je beeldend vertelt. 'De bosnimf Eurydice' en 'Eurydice, een bosnimf met gitzwarte haren, slanke voeten en wapperende jurk' zijn niet dezelfde personen.

Dit is een selectie uit een grote hoeveelheid tips. Ik ben in anderhalf uur zeker geen volleerd vertelster geworden, maar ik ben wel een stukje onzekerheid kwijt geraakt. Het was zeker geen toeval dat ik een week later een tweede klas een uur lang wist te boeien met de zwerftochten van Odysseus. Mijn volgende stap is vertellen in een heel drukke derde klas met 32 leerlingen. Ik ben benieuwd! [AH]

Workshop 2: Creative writing

Zo'n begin als in de aanvang van dit verslag geciteerd is het resultaat van *stap 1* in de procedure: de vertelronde. Frederice maakt vooraf duidelijk dat ze zich met klassen van 25, 30 leerlingen juist bij dit werk dat gemakkelijk tot geroezemoes kan leiden tamelijk streng en frontaal opstelt. Nu zit zij, meer als groepslid, tussen ons in. De vertelronde is natuurlijk wat kennismakingachtig, maar het gaat toch vooral om ieders persoonlijke start van een schrijfproces. Kennis maken we zo doende toch, bijvoorbeeld met Lina Spies, die uit Zuid-Afrika over is en met Hans Ester is meegekomen, een rasvertelster, zoals we al gauw concluderen voor wie de Nederlandse gezelligheid een openbaring is.

De workshopleidster maakt duidelijk wat ieders sterke en minder sterke kanten bij het vertellen van dit ene moment zijn: Camiel bijvoorbeeld zou dat beeld van de scheve televisiemast meer kunnen uitbuiten, Arie had naast het lezen van de krant nog een punt dat aandacht vroeg, Karin maakte van haar moment een heel lineair verhaal en dat zou ze beter niet kunnen doen als ze geconcentreerd wil kunnen vertellen.

Stap 2. We gaan nu schrijven. Begin maar eens de momenten die deze dag totnutoe voor je maakten kort te noemen. Als je dat op een rijtje hebt, kies je het moment dat je het beste bevalt. En we schrijven. Op blaadjes en met lekker schrijvende stiften die Fr derice heeft meegebracht ('Want zo'n pen moet lekker in je hand liggen en soepel, mooi zwart, schrijven. Dan doen de meeste balpoints die we bij ons hebben niet.'). We schrijven en dat lezen we daarna voor: Marleen over haar gepruts aan de p.c., net voor ze wegging, Wam over een ogenblik van ergernis rond de interpretatie van een schilderij van Armando, Arie over een telefoontje dat hij in de klas kreeg ('van een hijger!' zei een van de leerlingen) en dat van de conci rge bleek te zijn, Irene over het genot van stoom uit de pressure cooker, Eus over ander genot: bezoek van een student die uit zichzelf koffie voor je meebrengt, Lina die met Hans sprak over haar vaderland als een land van contrasten. Aan haar vraagt Fr derice even of ze het allemaal werkelijk zo beleefd heeft op het moment zelf of dat er naderhand iets is ingevuld. Als je niet voor je ziet wat er gebeurt in de tekst die iemand voorleest, moet je ernaar vragen. De taal zelf of de waarneming die voorafging zijn dan niet duidelijk genoeg. Als iemand precies zeggen kan wat er gebeurd is, wordt het perfect.

Eus snijdt het probleem aan van de tijd waarin je zo'n herinnering opschrijft. Sommigen gebruikten de o.v.t., anderen de o.t.t. Marleen heeft het gevoel dat voor haar o.t.t. onnatuurlijk klinkt. Fr derice denkt dat je ze best door elkaar kunt gebruiken. Schrijvers gebruiken ze allebei en dat lezen we toch heel vlot weg?

In *stap 3* wordt ons gevraagd een zin uit de momenten van de dag te kiezen die net wat meer betekenis lijkt te hebben. Die schrijven we op. Voeg daar een regel aan toe die er inhoudelijk op aansluit. En nog een. Herhaal nu de eerste regel.

Ga verder twee regels door op deze regel. Herhaal nu de eerste en de tweede regel.

Sprekend over het rondeel dat zo, geleid door Fr  derice, ontstaan is, merken we dat het genre eisen stelt: korte versregels zijn doeltreffender dan lange, betekenisvolheid ontstaat ook door de herhaling, maar die herhaling kan, bij te onbenullige zinnnetjes ook tot kwasi-diepzinnigheid en verveling leiden. Intussen is er al een mooi rondeel bij van Joop die schrijft over de trots van de vader -elk denkt zijn valk een uil te zijn- die zijn kind naar school ziet gaan en zich afvraagt of alle vaders zo denken als hij.

Stap 4 tenslotte houdt in dat we nu, vanuit het bewustzijn van wat een rondeel is, een rondeel schrijven over nog een moment van de dag. En ook die stap blijkt boeiende en levendige resultaten op te leveren.

Fr  derice vraagt Wam de bijeenkomst af te ronden en hij meent dat er sprake is geweest van een perfecte workshop, waarin we ons met enorm veel plezier hebben laten coachen door Fr  derice. De samenhang tussen haar procedure voor produktiegericht-creatief werken en die van Kenneth Koch is volgens hem evident, ook al komt Fr  derice van Faassen van een andere kant, namelijk van de Werkschuit en de Taaldrukwerkplaats waarin door Theo Vesseur zoveel is ge  nvesteerd. En nog een ding is hem opgevallen: de soepelheid waarmee de overgang van een teksterveraringsmethode naar een tekstbestuderingsprocedure kan worden gemaakt en terug. De anderen delen in dit positieve oordeel over de workshop.

Werkt het ook in de praktijk van alle dag, als je niet met tien welwillenden bijeenzit maar met een sceptische 4 havo-klas? Dat horen we graag eens terug. Een resultaat is er al: Eus Schalkwijk paste de procedure reeds de volgende dag toe op zijn studenten vreemde talen in de postdoctorale lerarenopleiding van de K.U. Zij waren even enthousiast als de deelnemers aan deze workshop. (WdM)